6-ДӘРІС: СИНТАКСИСТІК ҚҰРЫЛЫМДАРДЫҢ КОНТРАСТИВТІ ТАЛДАУЫ

Шетел тілі: екі шетел тілі білім беру бағдарламасы

Бакалавриат • 4-курс

Дәріскер: Кузембекова Ж.Ж. PhD, қауымдастырылған профессор

01

ДӘРІСТІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Мақсаты: Екі шетел тілінің синтаксистік жүйелерін салыстыра отырып, ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтау әдістемесін меңгерту.

Міндеттері:

• Контрастивті синтаксистің теориялық негіздерін түсіндіру
• Сөйлем құрылымын салыстырмалы талдау әдістерін көрсету
• Тілдік интерференция мен транспозиция құбылыстарын талдау
• Оқыту практикасында контрастивті талдауды қолдану жолдарын ұсыну

02

КОНТРАСТИВТІ СИНТАКСИСТІҢ ПӘНІ МЕН НЫСАНЫ

Контрастивті лингвистика — екі немесе одан да көп тілдің жүйелерін салыстыра зерттейтін тіл білімінің саласы.

Пәні: Екі тілдің синтаксистік құрылымдарының ұқсастықтары мен айырмашылықтары.

Нысаны: Сөйлем, сөз тіркесі, синтаксистік байланыстар, сөйлем мүшелерінің тәртібі.

Негізін салушылар: Р. Ладо (1957), Ч. Фриз, Ш. Балли, В.Г. Гак, В.Н. Ярцева.

03

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛДЕРІНІҢ ДЕРЕКТЕРІ

Талдау үлгісі. I read the article — Мен мақаланы оқыдым; объектінің етістікке қатысты орны салыстырылады.
Талдау бағыты: ортақ функцияны, тілдік форманы және контекстi салыстыру.

Оқыту тәжірибесі: Болашақ мұғалім осы құбылысқа байланысты студенттерге екі тілдегі шағын мәтіннен мысал табуды, оларды кестеге түсіруді және ықтимал оқу қиындықтарын дәлелмен түсіндіруді ұсына алады. Қателерді бағалауда үйренушінің ана тілімен қатар оқу кезеңі, тапсырма түрі және…

04

СӨЙЛЕМ МҮШЕЛЕРІНІҢ ТӘРТІБІ: ТИПОЛОГИЯ

Негізгі типтер:
• SVO (Subject–Verb–Object): ағылшын, француз, неміс (негізінен), қазақ (бейтарап)
• SOV (Subject–Object–Verb): жапон, корей, түрік
• VSO: араб, кельт тілдері
• VOS / OVS / OSV: сирек кездесетін типтер
Қазақ тілі: сөз тәртібі еркін, бірақ бейтарап тәртіп — SOV (бастауыш–толықтауыш–баяндауыш)

Ағылшын тілі: қатаң SVO тәртібі, орын ауыстыру мағынаға әсер етеді

Мысал:
• Қаз: Мен кітап оқимын. (SOV)
• Ағыл: I read a book. (SVO)

05

СӨЗ ТІРКЕСІНІҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

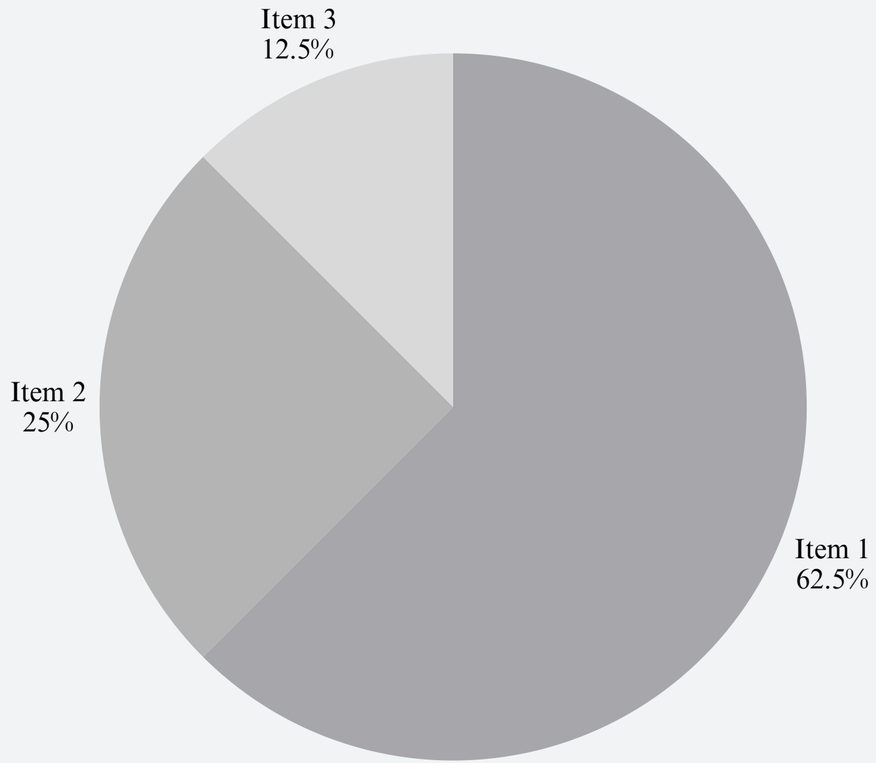

Атрибутивтік тіркестер:

• Қазақ: анықтауыш алдында тұрады → қызыл кітап

• Ағылшын: анықтауыш алдында → red book

• Француз: анықтауыш кейін тұрады → livre rouge

Предлог vs септік жалғау:

• Ағылшын: in the house (предлог)

• Қазақ: үйде (жалғау)

• Неміс: im Haus (предлог + артикль)

06

СӨЙЛЕМНІҢ КОММУНИКАТИВТІК ТИПТЕРІ

Хабарлы, сұраулы, бұйрықты, лепті сөйлемдер — барлық тілде бар, бірақ құрылысы әртүрлі.

Сұрақ құрылысы:
• Ағылшын: көмекші етістікті инверсия → Do you speak English?
• Қазақ: сұраулық түбірлер/интонация → Сен ағылшынша сөйлейсің бе?
• Неміс: инверсия → Sprichst du Englisch?
Болымсыздық:
• Ағылшын: do not / don't
• Қазақ: *-ма/-ме* жұрнағы → сөйлемеймін
• Француз: ne ... pas

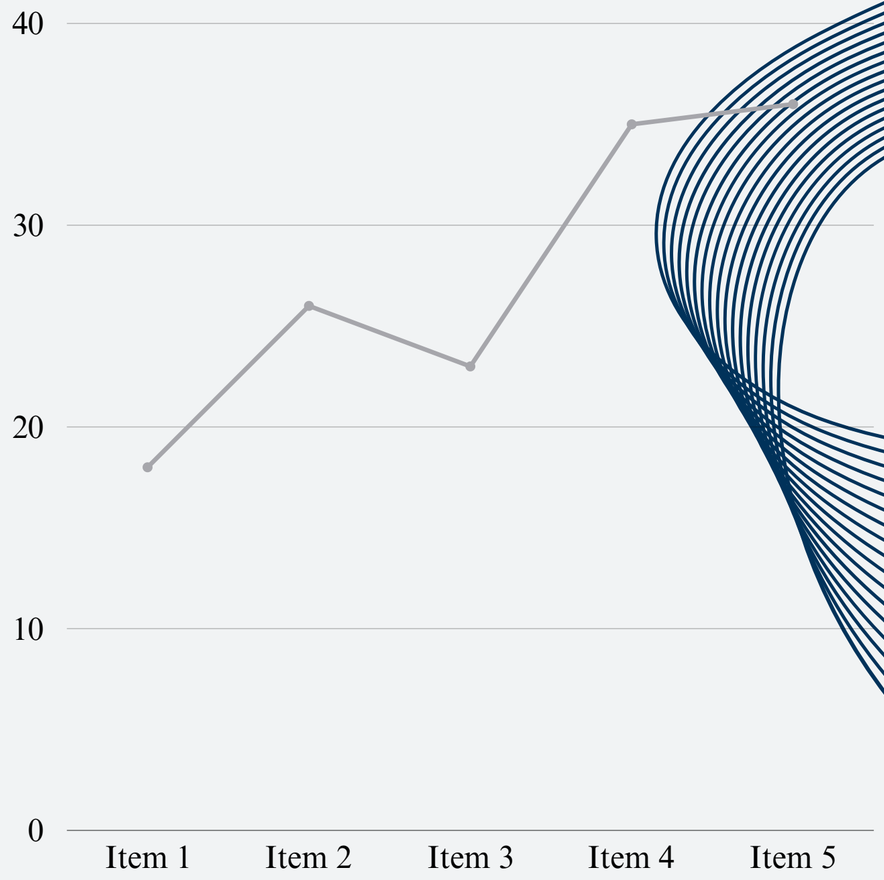

07

КҮРДЕЛІ СӨЙЛЕМ ҚҰРЫЛЫМЫ

Салалас құрмалас:

• Қазақ: жалғаулықтар (және, бірақ, немесе) + интонация

• Ағылшын: and, but, or — қатаң позиция

Сабақтас құрмалас:

• Қазақ: бағыныңқы сөйлем басында, басыңқы соңында → Егер жаңбыр жауса, біз үйде қаламыз.

• Ағылшын: бағыныңқы соңында немесе басында → We will stay home if it rains.

Ерекшелік: ағылшында бағыныңқы сөйлемнің орны ауысқанда мағына өзгермейді, қазақта — қатаң тәртіп.

08

ТІЛДІК ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ ЖӘНЕ ТРАНСПОЗИЦИЯ

Интерференция — бір тілдің екінші тілге теріс әсері (қателерге әкеледі).

Мысалдар:

• Қазақ студенті ағылшынша: I very like this book ← қазақша Мен бұл кітапты қатты ұнатамын ықпалы

• Сөз тәртібінің қатесі: I book read ← SOV ықпалы

Транспозиция — оң әсер, ұқсастық арқылы жеңілдету.

Мысал: ағылшын мен французда SVO ұқсастығы — оқуды жеңілдетеді.

09

ҚОРЫТЫНДЫ

Контрастивті синтаксис — екі тілді терең түсінудің кілті

• Сөз тәртібі, сөз тіркесі, күрделі сөйлем — негізгі салыстыру өрістері

• Интерференцияны болжау — оқыту сапасын арттырады

• Контрастивті талдау — аударма мен әдістеменің ғылыми негізі

Негізгі ұғымдар: SOV/SVO типологиясы, интерференция, транспозиция, синтаксистік модель.

THANK YOU

Claudia Alves